

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکز

دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی گروه جغرافیا

پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم

موضوع:

بررسی عوامل مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی

با تأکید بر جاذبه‌های طبیعی ورزشی (نمونه‌ی موردی استان آ.غ)

استاد راهنما:

دکتر استعلاجی

استاد مشاور:

خانم دکتر مژگان افشار

پژوهشگر:

شورش محمدپور

تیرماه ۱۳۹۱

تقدیم به:

پدر فداکار و مادر عزیزم

که زندگی و جوانی خود را فدای آینده‌ی من نموده‌اند.

همچنین همسر عزیزم، نور چشمانم ژینا خانم و روژیار خانم محمدپور که

انگیزه و روحیه‌ی بسیار بالایی در تدوین و در ارائه این رساله به اینجانب

بخشیدند.

تقدیر و تشکر:

در ابتدای سخن بر خود لازم می‌دانم از جناب آقای دکتر استعلاجی که با راهنمایی‌های گرانبها و ارزنده‌شان در تهیه و تدوین این رساله مرایاری نمودند بی‌نهایت تقدیر و تشکر بنمایم و همچنین از استاد گرانقدر سرکار خانم دکتر افشار که با دقت و دلسوزی علمی مشاوره‌های ارزنده‌ای را در راه شکل‌گیری این اثر ارائه نموده‌اند، کمال امتنان و قدردانی را دارم.

چکیده

گردشگری یکی از صنایع بزرگ در جهان است. گردشگری ورزشی نیز بخشی از گردشگری به شمار می‌آید که از تلفیق ورزش و گردشگری به وجود آمده است و با سرعت بالایی در حال رشد و تبدیل شدن به صنعتی بزرگ و مستقل است. یکی از عواملی که بر توسعه گردشگری ورزشی کشور اثرگذار است منابع طبیعی آن کشور است. هدف این تحقیق بررسی جاذبه‌های طبیعی ورزشی مؤثر بر توسعه گردشگری ورزشی استان و مشکلات موجود در این حوزه از دیدگاه کارشناسان ورزشی و کارشناسان بخش گردشگری استان است: سه گروه جامعه آماری این تحقیق را تشکیل می‌دهند:

کارشناسان بخش گردشگری سازمان گردشگری و میراث فرهنگی شاغل در استان (۳۷ نفر)

کارشناسان آژانس‌های مسافرتی فعال در زمینه تورگردانی (۶۰ نفر)

کارشناسان ورزشی فدراسیون‌های: کوهنوردی، قایقرانی، شنا سوارکاری، دوچرخه‌سواری، تیراندازی،

دومیدانی، ورزش‌های همگانی، اسکی. (۳۰ نفر)

پس از طراحی پرسشنامه و توزیع آن تعداد ۱۱۲ پرسشنامه تکمیل شد. برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها از روش معادل‌گیری استفاده شد و این نتایج به دست آمد: در مجموع دیدگاه سه گروه کارشناسان درباره‌ی جاذبه‌های طبیعی ورزشی مؤثر بر توسعه گردشگری ورزشی نشان می‌دهد که: جاذبه‌های مربوط به تپه‌نوردی و طبیعت‌گردی با میانگین (۰/۷۹)، «جاذبه‌های مربوط به ورزش‌های ساحلی، آبی و تابستانی» با میانگین (۰/۷۸)، «جاذبه‌های مربوط به شکار و صید» با میانگین (۰/۷۵) از بالاترین اهمیت در توسعه گردشگری ورزشی استان برخوردار هستند. در بخش بررسی مشکلات گردشگری ورزشی استان نیز «مشکلات فرهنگی» با میانگین (۰/۷۵) از نظر کارشناسان مهمترین مشکل در بخش گردشگری ورزشی استان است. دومین مشکل از نظر سه گروه کارشناسان «مشکلات مدیریتی در گردشگری ورزشی استان» با میانگین (۰/۷۲) است. «مشکلات مربوط به زیرساخت‌ها» با میانگین (۰/۵۰) سومین مشکلات در بخش گردشگری ورزشی استان است. یافته‌های این تحقیق نشان داد که از نظر کارشناسان، در ایران جاذبه‌هایی که کمتر تحت تأثیر پدیده‌ی فصلی بودن قرار می‌گیرند و در نتیجه‌ی طول فصل گردشگری طولانی‌تری دارند و در عین حال فعالیت‌های متنوع‌تری نیز در آن‌ها انجام می‌گیرد از اهمیت بیشتری در توسعه گردشگری ورزشی برخوردار هستند. در بین مشکلات نیز مشکلات فرهنگی مهمترین مشکل در گردشگری و در نتیجه گردشگری ورزشی استان است که باید برطرف شود.

کلمات کلیدی: گردشگری، گردشگری ورزشی، جاذبه‌های طبیعی - ورزشی.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول – کلیات طرح	۱
مقدمه	۲
۱-۱ بیان مسأله	۳
۲-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق:	۵
۳-۱ اهداف تحقیق:	۶
۴-۱ سوالهای ویژه تحقیق:	۷
۵-۱ پیشینه تحقیق	۷
۳-۱ نوع روش تحقیق	۹
۱-۳-۱ جامعه و نمونه آماری	۹
۲-۳-۱ روش نمونه‌گیری	۱۰
۳-۳-۱ روش و ابزار گردآوری اطلاعات	۱۰
۴-۳-۱ مطالعه‌ی آزمایشی	۱۱
۵-۳-۱ متغیرهای وارد در تحقیق	۱۲
۶-۳-۱ متغیرهای مداخله‌گر	۱۲
۷-۳-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	۱۳
۴-۱ محدودیت‌های تحقیق	۱۳
فصل دوم – ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق	۱۴
مقدمه	۱۵
۱-۲ تعاریف و مفاهیم	۱۵
۱-۱-۲ تعریف ورزش	۱۶
۲-۱-۲ تعاریف گردشگری	۱۷
۲-۲-۲ مدل و نظریه‌ها	۱۸
۱-۲-۲ دیدگاه گامون و رابینسون (GAMMON & ROBINSON, 1997, PP8-24) در مورد گردشگری ورزشی	۱۸
۲-۲-۲ دیدگاه هال (۱۹۹۲) درباره‌ی گردشگری ورزشی	۱۹
۳-۲-۲ گردشگری ورزشی از دیدگاه گیبسون (۱۹۹۸)	۲۰
۴-۲-۲ دیدگاه پیتز (PITTS, 1999, PP.31-50) در مورد گردشگری ورزشی	۲۲
۵-۲-۲ گردشگری ورزشی از دیدگاه دی ناپ و استاندیون (DE KNOP & STANDEVEN, 1998, PP.30-45)	۲۲
۶-۲-۲ گردشگری ورزشی از دیدگاه فالکنر و گتز	۲۵
۷-۲-۲ گردشگری ورزشی از دیدگاه کورتزمان و زاهار (۱۹۹۷)	۲۶

۳۰	.....(LEIPER, 1990, PP.367-384) چارچوب جاذبه‌ی لیپر
۳۳	.....(HINCH & HIGHAM, 2001, PP.45-58) ابعاد گردشگری از دیدگاه هینک و هیگام
۳۷	..... ماجراجویانه..... گردشگری ورزشی
۳۸	..... تشکیل گردشگری ورزشی در ایران..... ۴-۲ تاریخچه‌ی
۴۰	..... ۵-۲ نگاهی به جاذبه‌های طبیعی ورزشی موجود در استان.....
۴۰	..... ۱-۵-۲ تپه‌نوردی.....
۴۱	..... ۲-۵-۲ شکار، صید و ماهیگیری.....
۴۱	..... ۳-۵-۲ ورزش‌های زمستانی.....
۴۲	..... ۴-۵-۲ ورزش‌های ساحلی و آبی.....
۴۳	..... ۵-۵-۲ طبیعت درمانی.....
۴۴	..... ۶-۵-۲ کوهنوردی و غارنوردی.....
۵۲	..... ۶-۲ تعریف عملیاتی واژه‌ها و اصطلاحات فنی.....
۵۵	..... فصل سوم - کلیات جغرافیایی استان .....
۵۶	..... ۱-۳ ویژگی‌های جغرافیای طبیعی آذربایجان غربی.....
۵۶	..... ۱-۱-۳ موقعیت.....
۵۷	..... ۲-۱-۳ زمین‌شناسی.....
۶۰	..... ۳-۱-۳ توپوگرافی استان آذربایجان غربی.....
۶۶	..... ۴-۱-۳ آب و هوا و اقلیم استان آذربایجان غربی.....
۶۳	..... ۵-۱-۳ منابع خاک.....
۶۶	..... ۶-۱-۳ منابع آب.....
۶۷	..... ۷-۱-۳ پوشش گیاهی.....
۷۰	..... ۸-۱-۳ حیات جانوری.....
۷۱	..... ۹-۱-۳ ژئومورفولوژی منطقه مورد مطالعه اطراف دریاچه ارومیه.....
۷۸	..... ۲-۳ ویژه گی‌های جغرافیای انسانی.....
۷۹	..... ۱-۲-۳ موقعیت.....
۷۹	..... ۲-۲-۳ موقعیت تاریخی استان.....
۸۱	..... ۳-۲-۳ موقعیت اقتصادی.....
۸۱	..... ۴-۲-۳ موقعیت اجتماعی استان.....
۸۲	..... ۵-۲-۳ ویژه گی‌های کالبدی-سازمان فضایی-شبکه‌های ارتباطی.....
۸۴	..... ۳-۳ جمع بندی.....
۸۵	..... فصل چهارم - تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق .....
۸۶	..... مقدمه.....

۸۶	۱-۴ آمار توصیفی.....
۸۶	۱-۱-۴ کارشناسان ورزشی.....
۸۷	۲-۱-۴ کارشناسان آژانس‌های گردشگری.....
۸۸	۳-۱-۴ کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.....
۸۹	۴-۱-۴ ویژگی‌های مجموع کارشناسان جامعه‌ی آماری.....
۸۹	۲-۴ آمار استنباطی.....
۸۹	۱-۲-۴ هدف ویژه‌ی اول.....
	۱-۱-۲-۴ تعیین جاذبه‌های طبیعی - ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان از دیدگاه
۹۰	کارشناسان ورزشی.....
	۳-۱-۲-۴ تعیین جاذبه‌های طبیعی - ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان از دیدگاه
۹۳	کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.....
	۴-۱-۲-۴ تعیین جاذبه‌های طبیعی - ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان از دیدگاه مجموع
۹۴	سه گروه از کارشناسان.....
۹۷	۲-۲-۴ هدف ویژه‌ی دوم.....
	۱-۲-۲-۴ تعیین مهمترین مشکلات صنعت گردشگری ورزشی استان با توجه به جاذبه‌های طبیعی -
۹۷	ورزشی از دیدگاه کارشناسان ورزشی.....
	۲-۲-۲-۴ تعیین مهمترین مشکلات موجود در بخش گردشگری ورزشی استان با توجه به جاذبه‌های
۱۰۰	طبیعی - ورزشی از دیدگاه مجموع کارشناسان هر سه گروه.....
۱۰۲	۳-۲-۴ هدف ویژه‌ی سوم.....
۱۰۴	فصل پنجم - نتیجه‌گیری.....
۱۰۵	۱-۵ نتیجه‌گیری.....
۱۰۹	۱-۱-۵ پیشنهادات مبتنی بر یافته‌های تحقیق:.....
۱۱۰	۲-۱-۵ پیشنهاد برای محققان آینده.....
۱۱۱	منابع و مآخذ.....
۱۱۷	پیوست.....

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۱. جامعه‌ی آماری تحقیق.....	۱۰
جدول ۲-۲. شکاف موجود به علت ناتوانی مدیریت فراهم کننده‌ی خدمات گردشگری.....	۴۸
جدول ۱-۴. میانگین و انحراف معیار سن و سابقه‌ی فعالیت کارشناسان ورزشی.....	۸۶
جدول ۲-۴. توزیع فراوانی کارشناسان ورزشی بر اساس میزان تحصیلات.....	۸۷
جدول ۳-۴. میانگین و انحراف معیار سن و سابقه‌ی فعالیت کارشناسان آژانس‌های گردشگری.....	۸۷
جدول ۴-۴. توزیع فراوانی کارشناسان آژانس‌های گردشگری بر اساس میزان تحصیلات.....	۸۸
جدول ۵-۴. میانگین و انحراف معیار سن و سابقه‌ی فعالیت کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.....	۸۸
جدول ۶-۴. توزیع فراوانی کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری بر اساس میزان تحصیلات.....	۸۸
جدول ۷-۴. میزان میانگین و انحراف معیار سن و سابقه‌ی فعالیت کل پاسخ دهندگان.....	۸۹
جدول ۸-۴. توزیع فراوانی کل کارشناسان این تحقیق بر اساس میزان تحصیلات.....	۸۹
جدول ۹-۴. جاذبه‌های طبیعی - ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان از دیدگاه کارشناسان ورزشی به ترتیب اهمیت.....	۹۰
جدول ۱۰-۴. جاذبه‌های طبیعی - ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان از دیدگاه کارشناسان آژانس‌های گردشگری به ترتیب اهمیت.....	۹۲
جدول ۱۱-۴. جاذبه‌های طبیعی - ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان از دیدگاه کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به ترتیب اهمیت.....	۹۳
جدول ۱۲-۴. جاذبه‌های طبیعی ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی کشور از دیدگاه مجموع سه گروه از کارشناسان به ترتیب اهمیت.....	۹۴
جدول ۱۳-۴. جاذبه‌های طبیعی ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان از نظر سه گروه کارشناسان.....	۹۶
جدول ۱۴-۴. مهمترین مشکلات گردشگری ورزشی از دیدگاه کارشناسان ورزشی.....	۹۷
جدول ۱۵-۴. مهمترین مشکلات گردشگری ورزشی از دیدگاه کارشناسان آژانس‌های گردشگری.....	۹۸
جدول ۱۶-۴. مهمترین مشکلات گردشگری ورزشی از دیدگاه کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.....	۹۹
جدول ۱۷-۴. مهمترین مشکلات گردشگری ورزشی از دیدگاه سه گروه از کارشناسان.....	۱۰۰
جدول ۱۸-۴. میانگین اجزای درونی خرده مقیاس‌های مربوط به مشکلات توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان از دیدگاه سه گروه از کارشناسان گردشگری.....	۱۰۱
جدول ۱۹-۴. راهکارهای پیشنهاد شده توسط کارشناسان.....	۱۰۳

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۱۹.....	شکل ۱-۲ حوزه‌های مرتبط با گردشگری ورزشی از دیدگاه هال، ۱۹۹۲.....
۲۴.....	شکل ۲-۲، گردشگری ورزشی از دیدگاه دی‌ناپ و استاندیون (۱۹۹۸).....
۴۶.....	شکل ۳-۲ جاذبه‌های طبیعی - ورزشی (ناصر کرمی ۱۳۷۸).....
۴۷.....	شکل ۴-۲ الگوی شکاف در کیفیت خدمات گردشگری.....
۵۷.....	شکل ۱-۳ نقشه استان آذربایجان غربی.....
۶۷.....	شکل ۲-۳ نقشه ی پراکندگی رودهای استان.....
۸۳.....	شکل ۳-۳ راههای استان آذربایجان غربی.....

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۴-۱. جاذبه‌های طبیعی ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی از دیدگاه کارشناسان ورزشی .	۹۱
نمودار ۴-۲ - نمودار مربوط به جاذبه های طبیعی - ورزشی مؤثر بر توسعه گردشگری ورزشی استان از دیدگاه کارشناسان آژانسهای گردشگری.....	۹۲
نمودار ۴-۳ جاذبه‌های طبیعی - ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان از دیدگاه کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به ترتیب اهمیت.....	۹۳
نمودار ۴-۴ میانگین اجزای درونی خرده‌مقیاس‌های مربوط به جاذبه‌های طبیعی ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان را از دیدگاه سه گروه از کارشناسان گردشگری.....	۹۵
نمودار ۴-۵ مهمترین مشکلات گردشگری ورزشی از دیدگاه کارشناسان ورزشی.....	۹۷
نمودار ۴-۶ مهمترین مشکلات گردشگری ورزشی از دیدگاه کارشناسان آژانس‌های گردشگری.....	۹۸
نمودار ۴-۷ مهمترین مشکلات گردشگری ورزشی از دیدگاه کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.....	۹۹
نمودار ۴-۸ مهمترین مشکلات گردشگری ورزشی از دیدگاه سه گروه از کارشناسان.....	۱۰۰

فصل اول

کلیات طرح

مقدمه

امروزه ورزش یکی از صنایع بزرگ و مهم در دنیا است و افراد بسیاری در سرتاسر جهان در آن اشتغال دارند. همچنین ورزش یکی از متداولترین عوامل ایجاد انگیزه برای گردشگران است و «گردشگری ورزشی»^۱ صنعتی است که از ترکیب دو صنعت «گردشگری»^۲ و صنعت «ورزش»^۳ پدید آمده است. به عبارت دیگر ورزش یکی از فعالیت‌های مهم گردشگران در حین گردشگری است و گردشگری و مسافرت نیز با انواع مختلف ورزش همراه است. (هنرور، ۱۳۸۳)

صنعت مسافرت و گردشگری به عنوان بزرگترین و متنوع‌ترین صنعت در دنیا به حساب می‌آید. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغالی، رشد بخش خصوصی و توسعه‌ی زیرساخت‌ها می‌دانند (گی، ۱۳۸۲). یک بررسی انجام شده در زمینه‌ی تعداد توریست‌ها در استرالیا و نیوزیلند در سال ۱۹۹۶ نشان داد که بیش از ۳٪ کل بازدیدکنندگان را بازدیدکنندگان ورزشی و تفریحی تشکیل می‌دادند که میزان هزینه‌های انجام شده توسط آن‌ها در استرالیا ۲۳۴ تا ۴۳۰ میلیون دلار بوده است (هنرور و غفوری، ۱۳۸۲). رشد و رواج روزافزون مسافرت‌های تفریحی مرتبط با ورزش (Jenings, 1998, ۱۹۸۸) و رواج شیوه‌ی زندگی فعال باعث شده است که مردم حتی در مسافرت به ورزش علاقه‌مند شوند (Green & Chalip, 1998, pp.7-22).

گردشگری ورزشی به مانند بسیاری از صنایع بزرگ دنیا مثل حمل و نقل، توریسم، اتومبیل‌سازی و غیره در حال تبدیل شدن به صنعتی مجزا و مهم است به طوری‌که بررسی‌ها نشان می‌دهد از سال ۱۹۶۷ تا ۱۹۸۹ تمایل گردشگران برای شرکت در ورزش ۱۳۰۰ درصد رشد داشته است (Green & Chalip, 1998). کشور ما به دلیل داشتن ظرفیت‌های فراوان می‌تواند از رهگذر این امر بهره‌های فراوانی ببرد، زیرا با توجه به بررسی صورت گرفته و اثبات شده، ایران یکی از ده کشور اول جهان از نظر جذابیت‌های گردشگری است (Jenings, 1998).

همچنین ضرایب فزاینده‌ی تولید، درآمد و اشتغال مربوط به بخش‌های مختلف اقتصادی نشان می‌دهد که بخش گردشگری ایران در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی از لحاظ ایجاد تولید،

---

1) Sport Tourism
2) Tourism
3) Sport
4) Gee

درآمد و اشتغال اهمیت بالایی دارد. (امیریان، ۱۳۷۹). نظری کلی به سابقه‌ی تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد گردشگری ورزشی یکی از حوزه‌های جدید تحقیقی در طی ده سال گذشته است و از آنجا که تا به حال تحقیقات زیادی در زمینه‌ی گردشگری ورزشی در کشور انجام نشده است. لذا یکی از حیطه‌های نو در پژوهش در علوم ورزشی کشور است. از این رو محقق قصد دارد ظرفیت‌های بالقوه‌ی جاذبه‌های طبیعی ورزشی کشور در توسعه‌ی گردشگری ورزشی کشور و مشکلات موجود در این راه را از دیدگاه کارشناسان ورزشی و کارشناسان بخش گردشگری استان مورد بررسی قرار دهد.

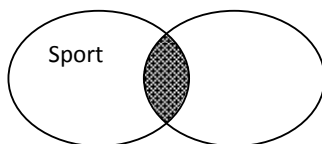
۱-۱ بیان مسأله

توسعه پایدار، مؤلفه‌های مختلف طبیعی؛ اقتصادی؛ زیست محیطی؛ فضای کالبدی و گردشگری و غیره را در بر می‌گیرد که یکی از ارکان‌های اصلی در زمینه گردشگری می‌باشد. گردشگری نیز مؤلفه‌های مختلف اقتصادی اجتماعی مدیریتی؛ طبیعی و فرهنگی و غیره را در بر می‌گیرد که در تحقیق حاضر تأکید بر جاذبه‌های طبیعی ورزشی می‌باشد. بررسی روند موجود نشان می‌دهد که علی‌رغم قابلیت‌های زیاد گردشگری فضاها‌ی موجود نشانگر عدم توسعه یافتگی و عدم استفاده بهینه از این قابلیت‌ها در توسعه ناحیه می‌باشد بر این اساس سؤال اساسی و جهت‌گیری اصلی تحقیق این می‌باشد که قابلیت‌های گردشگری در ناحیه مورد مطالعه چیست و چگونه از این قابلیت‌ها در توسعه ناحیه باید استفاده نمود.

در گذشته با گردشگری و ورزش به عنوان دو حوزه‌ی جداگانه برخورد می‌شد. اما امروزه ارتباط این دو حوزه به خوبی درک شده است. (ورزش و گردشگری اهداف مشترکی دارند: ساختن پل‌های تفاهم میان فرهنگ‌های متفاوت، شیوه‌ی زندگی و سنت‌ها، افزایش صلح و دوستی میان ملت‌ها، برانگیختن و تشویق افراد به فعالیت‌های سرگرم‌کننده و شاداب برای رهایی از فشارهای روزمره‌ی زندگی. گردشگری و ورزش چه به صورت حرفه‌ای و چه به صورت آماتور و تفریحی، مسافرت‌های قابل توجهی را به نقاط مختلف جهان در برمی‌گیرد. برای تداوم رشد اقتصادی، ایجاد اشتغال و درآمدزایی باید ورزش و گردشگری همراه با هم حرکت کنند.

هینک و هیگام، به زیبایی تعامل این دو حیطه (گردشگری و ورزش) را در شکل زیر

مشخص کرده‌اند (Hinch & Higham, 2003).

شکل ۱-۲

حوزه مرتبط با گردشگری ورزشی از دیدگاه هال (۱۹۹۲)

همانگونه که در ادامه‌ی این تحقیق و در فصل دوم ملاحظه خواهیم کرد تعاریف متفاوتی از گردشگری ورزش و گردشگر ورزشی ارائه شده است. هال (Hall, 1992) دو دسته از گردشگران ورزشی را معرفی کرده است که عبارتند از:

■ تماشاگران^۱ ورزشی

■ مشارکت کنندگان^۲ ورزشی

تماشاگران ورزشی آن دسته از افرادی هستند که علاقه‌مند به تماشای رویدادهای ورزشی از قبیل مسابقات المپیک، جام جهانی و مسابقات بین‌المللی هستند. مشارکت‌کنندگان ورزشی عاشقان ورزش هستند که علاقه‌مند هستند خود به ورزش بپردازند. آن‌ها تمایل دارند که در ورزش‌هایی که بیشتر جنبه‌ی رقابتی دارند مشارکت فعال داشته باشند و حتی خود مقدمات آن را فراهم آورند تا از فواید متعدد ورزش در ابعاد تندرستی، اجتماعی و روانی بهره گیرند (Hall, 1992).

پارکز^۳ و دیگران (1382)، گردشگر ورزشی را به عنوان مشارکت‌کننده اینگونه تعریف کرده‌اند: جهانگرد ورزشی به عنوان شرکت‌کننده، در فعالیت‌هایی مانند تنیس، گلف، اسکی، موج‌سواری بر امواج کم عمق، کوهنوردی، قاطرسواری، شکار، ماهیگیری، قایقرانی، شنا، غواصی در زیر آب با وسایل ساده یا پیچیده و کپسول هوا، پاروژنی و بسیاری از فعالیت‌های دیگر است. آیا روزی فرامی‌رسد که حرکت به سوی ورزش در دل طبیعت آغاز شود؟ می‌توان استدلال کرد پاسخ مثبت است، زیرا این دو صنعت مسیرهای همسانی پیموده‌اند. به طور قطع سال‌های آینده شمار کسانی که در ایام تعطیلات به پیاده‌روی، کوهنوردی و اردوگاه‌های تفریحی می‌روند افزایش می‌یابد. یکی از راه‌های توسعه‌ی گردشگری ورزشی در هر مکانی تعیین، شناسایی، استفاده و به کارگیری از عوامل مؤثر بر توسعه‌ی آن است. هر کشور و هر مقصد ورزشی محصولات و خدمات گوناگونی را

---

1) Spectators
2) Participants
3) Parks et al

برای جلب گردشگر ارائه می‌کند و هر گردشگر این امکان را دارد که از میان مقاصد مختلف یکی را انتخاب کند.

تحركات و يا اصطلاحاً ورزش‌هایی که سرمنشاء طبیعی دارند، مانند شنا، قایق‌سواری، موج‌سواری، غواصي، اسکی، اسب‌سواری، صخره‌نوردی، کوه‌نوردی، غارنوردی، ورزش‌های سنتی و بومی ضمن جنب و جوش و تحركات لازم بدن سبب حضور در مناطق طبیعی نیز می‌گردد. به واسطه‌ی نیاز روحی - روانی انسان امروز به تفریح در طبیعت و ورزش‌هایی که در عرصه‌ی طبیعی می‌تواند انجام پذیرد با یک برنامه‌ریزی حساب شده ضمن بهره‌گیری از استعداد مناطق مختلف و لحاظ کردن شرایط مختلف می‌توان در پیشبرد اهداف اقتصادی و اشتغالزایی گام برداشت و محیط‌های مناسبی برای گردشگران به وجود آورد.

آنچه از تحقیقات انجام شده در این مورد برمی‌آید این است که وجود مناظر طبیعی زیبا شامل: پارک‌های ملی، حیات وحش، سواحل دریا، مراکز کوهستانی و سایر جاذبه‌ها همانند آب و هوا، چهارفصل بودن و وجود مراکز درمانی همچون چشمه‌های آب معدنی می‌تواند فرصت مناسبی را برای جذب گردشگر ورزشی فعال و در نتیجه توسعه‌ی گردشگری ورزشی برای هر کشوری فراهم آورد.

۱-۲ اهمیت و ضرورت تحقیق:

جهانگردی یکی از مهمترین فعالیت‌های جهان معاصر به شمار می‌رود. هر ساله در سطح کره‌ی زمین ۱/۷ میلیارد جابه‌جایی صورت می‌گیرد که نزدیک به ۶۰ میلیارد دلار برای جهانگردان هزینه دارد. بخشی از این مسافرت‌ها را گردشگری ورزشی تشکیل می‌دهد. مزایا و منافع اقتصادی حاصل از گردشگری، جلوه‌های طبیعی و جغرافیایی و ویژگی‌های مفرح آن بسیار جالب توجه است و بیشتر مطالعات و تحقیقات انجام شده به این مورد پرداخته‌اند اما متأسفانه در مورد سیاست گردشگری و به ویژه در مورد فرآیند سیاستگذاری در خصوص گردشگری ورزشی کار چندانی نشده و اهمیت آن به طور کامل شناخته و درک نگردیده است، اما در کشورهای صنعتی و همچنین در بسیاری از کشورهای در حال توسعه به هنگام طراحی و تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های کلان به صنعت گردشگری به عنوان ابزاری مؤثر در ادامه روند توسعه توجه خاصی مبذول می‌شود.

مسأله‌ی گردشگری ورزشی به حدی مهم است که کمیته‌ی بین‌المللی المپیک (IOC)^۱ و «سازمان جهانی جهانگردی»^۲، کنفرانس‌های بین‌المللی را برای تجزیه و تحلیل مسائل مربوط به گردشگری ورزشی در خلال بازی‌های المپیک برگزار و در جهت اخذ تفاهم نامه مشترک بین دو سازمان تلاش می‌کنند. اهمیت گردشگری ورزشی به حدی است که اخیراً سند همکاری متقابل نیز بین کمیته‌ی ملی المپیک ایران و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری (۸۰/۸/۱۹) در راستای توسعه‌ی پایدار گردشگری ورزشی منعقد شده است و البته کمیسیونی در کمیته‌ی ملی المپیک ایران تشکیل شده که در این رابطه عمل می‌کند.

کشور ایران با توجه به بررسی‌های صورت گرفته و اثبات شده یکی از ده کشور اول جهان از نظر جذابیت‌های گردشگری است. با این حال سهم کشور ما از صنعت گردشگری جهان بسیار ناچیز است چون سهم گردشگری کشور از تولید ناخالص ملی برابر ۰/۱ درصد است (Jenning, 1998).

این موضوع ضرورت تحقیق در همه‌ی جنبه‌های گردشگری از جمله گردشگری ورزشی را نشان می‌دهد. دلایل دیگری که ضرورت انجام تحقیق در زمینه‌ی گردشگری ورزشی را آشکار می‌سازد عبارت است از:

رشد سریع گردشگری ورزشی در ابعاد مختلف در جهان
وجود جوانان و علاقه‌مندان به ورزش و گردشگری در کشور
نقش گردشگری ورزشی در ایجاد اشتغال دائم و فصلی.

۱-۳ اهداف تحقیق:

هدف کلی:

بررسی عوامل مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی با تأکید بر جاذبه‌های طبیعی - ورزشی.

اهداف ویژه:

تعیین جاذبه‌های طبیعی - ورزشی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان.

تعیین مشکلات موجود در بخش گردشگری ورزشی استان با توجه به جاذبه‌های طبیعی - ورزشی.

---

1) International Olympic Committee
2) World Tourism Organization

تعیین راهکارهای مناسب در استفاده از جاذبه‌های طبیعی - ورزشی برای توسعه گردشگری ورزشی استان.

۴-۱- سوالات ویژه تحقیق:

- ۱- کدام دسته از جاذبه‌های طبیعی-ورزشی بر توسعه گردشگری استان مؤثرند؟
- ۲- مشکلات گردشگری ورزشی استان با توجه به جاذبه‌های طبیعی-ورزشی کدامند؟
- ۳- راهکارهای مناسب در استفاده از جاذبه‌های طبیعی-ورزشی برای توسعه گردشگری استان کدامند؟

۵-۱- پیشینه تحقیق

در گذشته با گردشگری و ورزش به عنوان دو حوزه جدا گانه بر خورد می شد هدف محقق این است که ارتباط این دو حوزه را با توجه به نظرات محققان مختلف در مورد گردشگری ورزشی با تأکید بر جاذبه‌های طبیعی مؤثر بر گردشگری ورزشی و مشکلات موجود در این حوزه را با توجه به ویژه گی های جغرافیایی منطقه مورد مطالعه را از دیدگاه کارشناسان ورزشی، کارشناسان میراث فرهنگی و آژانس های فعال گردشگری مورد بررسی قرار دهد و راهکارهای پیشنهادی آنان را برای افزایش سطح گردشگری ورزشی و کاستن از مشکلات موجود در بخش گردشگری ورزشی جویا شود. در واقع گردشگری و ورزش اهداف مشترکی دارند. ساختن پلهای تفاهم میان فرهنگهای مختلف، شیوه زندگی و سنتها، افزایش صلح و دوستی میان ملتها، برانگیختن و تشویق افراد به فعالیتهای سرگرم کننده و شاداب ورزشی و رهایی از فشارهای روزمره زندگی. گردشگری و ورزش چه به صورت حرفه ای و چه به صورت آماتور و تفریحی مسافرت های قابل توجهی را به نقاط مختلف جهان در بر می گیرد. برای تداوم رشد و درآمد زایی باید ورزش و گردشگری با هم حرکت کنند. به منظور آشنایی بیشتر با سوابق تحقیقاتی که در زمینه فعالیتهای ورزشی با تأکید بر جاذبههای طبیعی صورت گرفته و برای دستیابی به چهار چوب نظری مناسب در این پژوهش سعی شده تا مدارک در دسترس و ترجیحا "به روز شناسایی و جمع آوری و تدوین شود که ضرورت فعالیتهای گردشگری ورزشی را در ابعاد مختلف زیر بیشتر نمایان سازد.

- ۱- رشد سریع گردشگری ورزشی در ابعاد مختلف در استان و حتی در جهان.
- ۲- وجود جوانان و علاقه مندان به ورزش و گردشگری در استان.
- ۳- نقش گردشگری ورزشی در ایجاد اشتغال دائم و فصلی
و محققانی که در این زمینه پژوهش نموده اند عبارتند از
۱- ابراهیمی، عبدالحمید. ۱۳۷۶. «تأثیر جهانگردی بر متغیرهای اقتصادی، محیطی، فرهنگی و اجتماعی ایران»،
۲- امیریان، سعید، ۱۳۷۹، «اثرات اقتصادی توریسم در جمهوری اسلامی ایران»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۳- پارکز، ژانت بی، بیورلی آر. کی زنگر و جروم کوارترمن، ۱۳۸۲، مدیریت معاصر در ورزش، ترجمه: محمد احسانی، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، چاپ اول.
۴- معماری، ساحل، ۱۳۸۱، «تلاش‌های جامعه‌ی جهانی ورزش در حفظ محیط زیست و توسعه‌ی پایدار»، مجموعه‌ی مقالات اولین هم‌اندیشی سبز ورزشی، ناشر کمیته‌ی ملی المپیک، چاپ اول.
۵- مظفری، سید امیر احمد، پورسلطانی زرنندی، حسین، ۱۳۸۴، اصول و فلسفه‌ی تربیت بدنی، ناشر: بامداد کتاب.
۶- هنرور، افشار، ۱۳۸۳، «بررسی عوامل مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری ناشی از برگزاری رویدادهای ورزشی بین‌المللی در کشور»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم تهران.
۷- هنرور، افشار، غفوری، فرزاد، ۱۳۸۲، «اثرات اقتصادی ورزشی در چند کشور منتخب»، ارائه شده به صورت سخنرانی در چهارمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران، بهمن ۱۳۸۲.

مقدمه:

روش انجام تحقیق بخش مهم و اصلی هر پژوهش است که تعیین می‌کند پژوهش به طور صحیح انجام شده است یا خیر. در این فصل نوع روش تحقیق مورد استفاده، جامعه آماری این تحقیق، روش جمع‌آوری اطلاعات، چگونگی مطالعه آزمایشی و متغیرهای تحقیق مورد اشاره قرار می‌گیرند.

۳-۱ نوع روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع توصیفی پیمایشی است که به شکل میدانی انجام شده است. محقق جاذبه‌های طبیعی ورزشی مؤثر بر توسعه گردشگری ورزشی و مشکلات موجود در گردشگری ورزشی و راهکارهای حل این مشکلات را از دیدگاه کارشناسان توصیف می‌کند.

۱-۳-۱ جامعه و نمونه آماری

سه گروه جامعه آماری این تحقیق را تشکیل می‌دهند:

کارشناسان بخش گردشگری سازمان گردشگری و میراث فرهنگی شاغل در استان (۳۷ نفر)

کارشناسان آژانس‌های مسافرتی فعال در زمینه تورگردانی (۶۰ نفر)

کارشناسان ورزشی فدراسیون‌های کوهستانی، قایقرانی، شنا، سوارکاری، دوچرخه‌سواری،

تیراندازی، دوومیدانی، ورزش‌های همگانی، اسکی و گلف (۳۰ نفر)

طبق آمار در بخش گردشگری ۷۶ کارشناس در کل استان فعالیت می‌کنند که از این تعداد ۳۷

نفر در اداره کل میراث فرهنگی استان فعالیت می‌کنند. که به علت مشکل دسترسی به کارشناسان

سایر مناطق همین تعداد در جامعه آماری قرار گرفتند. همچنین ۴۹ آژانس مسافرتی در استان ثبت

شده است که از این تعداد یک آژانس تعطیل هستند و از بین بقیه آمار دقیقی مبنی بر اینکه کدامیک

در بخش گردشگری ورزشی فعالیت مناسب دارند، در دست نیست. ولی با مراجعه به واحد

نظارت معاونت امور گردشگری سازمان میراث فرهنگی و گردشگری ۳۰ آژانس برتر در زمینه

تورگردانی شناسایی شد و از هر آژانس مدیر فنی و مدیر تورهای آن آژانس (۲ نفر برای هر آژانس

و در مجموع ۶۰ نفر) در جامعه آماری این تحقیق قرار گرفتند. همچنین فدراسیون‌های

کوهنوردی، قایقرانی، شنا، سوارکاری، دوچرخه‌سواری، تیراندازی، دوومیدانی، ورزش‌های همگانی،